

‘Voor moerasvogels is een natu...

Voor de grote boerenbedrijven dragen een steentje bij

door Bert Bukman

Het gaat niet goed met de moerasvogels in Nederland. Daarom is er een Beschermingsplan, en binnenkort zelfs een website. Er zijn echter hoopvolle ontwikkelingen. ‘Als men samen nadenkt over peilbeheer, waterkwaliteit en inrichting van het gebied, dan blijkt er vaak best veel mogelijk te zijn.’

Ze hebben prachtige namen als roerdomp, purperreiger, porseleinhoen en zwarte stern. Ze leven in wat met een modern woord ‘wetlands’ worden genoemd, en ze dreigen allemaal, in meer of mindere mate, uit Nederland te verdwijnen.

Dat is jammer, vindt vrijwel iedereen. Maar wat doe je eraan?

‘Misschien is er meer mogelijk dan menigene denkt,’ zegt Willeke van den Hoek, coördinator Beschermingsplan Moerasvogels bij Vogelbescherming Nederland. Onder haar verantwoordelijkheid wordt eind mei de website www.moerasvogels.nl operationeel. Deze website is een uitvloeisel van het Beschermingsplan Moerasvogels van het ministerie van LNV, waarin dertien soorten moerasvogels een speciale status kregen.

Er zijn tal van redenen waarom het niet zo goed gaat met de moerasvogels. In het Beschermingsplan is een lijst met bedreigingen opgenomen. Die lijst bevat kwesties als verzuring, recreatie en overbemesting, maar de grootste bedreiging blijkt het beheer van het waterpeil te zijn. ‘Voor de moerasvogels is een natuurlijk peilbeheer het beste,’ legt Willeke van den Hoek uit. ‘Dat is logisch, want daar zijn ze op aangepast. Het natuurlijke waterpeil varieert sterk, zowel per seizoen als per jaar. Heel nat in de winter, droog in de zomer, en een grote variatie door de jaren heen.

‘Eeuwenlang is dat in Nederland de feitelijke situatie geweest. Het peilverschil kon in sommige streken wel anderhalve meter bedragen. Grote delen van Friesland stonden in de winter bijvoor-

beeld onder water – plasdras, noemde men dat.

En in de zomer kon je soms door de grachten van Giethoorn waden.’ Dat is veranderd, en de reden mag duidelijk zijn. Wat voor de moerasvogels aangenaam is, is voor de mens minder prettig.

Dat geldt in de eerste plaats voor de landbouw.

‘Voor boeren is een omgekeerd peilbeheer ideaal,’ legt Berendien Spiers uit, die namens de Unie van Waterschappen is vertegenwoordigd in de klankbordgroep die voor het Beschermingsplan Moerasvogels is opgezet.

‘Droog in het voorjaar, zodat er gezaaid kan worden, en nat in de zomer, zodat de gewassen kunnen groeien, dat is voor de landbouw de optimale situatie.’

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog, met de hongerwinter nog vers in het geheugen en met een grote bevolkingsgroei in het vooruitzicht, kregen de boeren hun zin. De grote ruilverkavelingen, gericht op een efficiënte en grootschalige landbouwproductie, brachten een regulering van de grondwaterstand met zich mee, die als bijkomend voordeel had dat woningbouw en aanleg van wegen een stuk eenvoudiger werd.

‘Nederland is tegenwoordig één groot irrigatiegebied,’ meent Berendien Spiers. ‘Tot in de verste uithoeken van Noord-Groningen voeren we water aan. In de zomer althans. In het voorjaar pompen we het weg.’

Natuurlijk peilbeheer het beste'

foto: Foto Natura

Met de Nederlandse wetlands ging het intussen hard achteruit. 'Dat was niet alleen maar boze opzet, want de meeste mensen hadden simpelweg niet in de gaten hoe bijzonder die gebieden zijn. Van oudsher hadden de moerassen in Nederland een slechte naam. Daar woonden armelui. Ikzelf had familie in dergelijke gebieden, in het Noord-Hollandse De Rijk. Wij woonden in Amsterdam, en als ik eerlijk ben keken we daar een beetje op neer. Moerasland, dat was onland. Nergens goed voor. Zompig en akelig, daar bleef je uit de buurt. Wie de natuur opzocht, ging naar de Veluwe of de Achterhoek.'

Pas de afgelopen tien, vijftien jaar is duidelijk geworden dat met de achteruitgang van de wetlands veel verloren is gegaan. De bewustwording komt nu pas goed op gang. 'Ik merk het vaak in allerlei vormen van overleg,' constateert Willeke van den Hoek.

'Tedereen ziet wel in dat er iets moet gebeuren.

Waterschappen, provincies, gemeenten... niemand juicht het natuurlijk toe als er moerasvogels uitsterven. Als Vogelbescherming willen we stimuleren dat bij de grotere wetlands alle betrokkenen met elkaar om tafel gaan zitten. Als men samen nadenkt over peilbeheer, waterkwaliteit en inrichting van het gebied, dan blijkt er vaak best veel mogelijk te zijn.'

Zelfs bij de boeren, van wie je zou verwachten dat ze zich fel tegen veranderingen in het grondwaterpeil zouden verzetten, omdat dat hun broodwinning immers kan aantasten,

zijn veranderingen waar te nemen. Opvallend genoeg zijn het vooral de grote boerenbedrijven die een steentje bijdragen aan de verbetering van het waterpeil. 'De landbouw moet minder intensief worden, daar is geen ontkomen meer aan, al was het maar vanwege al die ziektes die ons land overspoelen,' zegt Berendien Spiers. 'Maar de grote bedrijven krijgen dat wat makkelijker voor elkaar dan de kleine. Elke boer gebruikt een deel van zijn land minder intensief, bijvoorbeeld om jong vee, dat nog geen melk geeft, te laten grazen. 'Hoe groter het bedrijf, hoe makkelijker het is om daar structureel vorm aan te geven. Aan de grens met een wetland kun je dan op een redelijke schaal aan natuurlijk peilbeheer gaan doen. Dat zou dan zelfs zonder vergoeding kunnen gebeuren, het is tenslotte ook in het belang van de bedrijfsvoering zelf.'

De ontwikkelingen gaan dus de goede kant op, maar vanzelfsprekend zijn er nog steeds allerlei gevaren. Hoe ziet de toekomst eruit voor de moerasvogels?, is dus een voor de hand liggende vraag. Gaan alle dertien bedreigde soorten van het Beschermingsplan het redden?

'Alle dertien? Daar laat ik me maar niet over uit,' zegt Willeke van den Hoek voorzichtig.

'Toch is er reden voor optimisme,' meent Berendien Spiers. 'Mijn zus woont in een grote nieuwbouwwijk in het westen van het land. Vlakbij die wijk ligt een grote waterplas. Laatst liep ze daar te wandelen met haar hond, toen er ineens twee roerdompen opvlogen. Zomaar. Het kan dus wel.'

'Niet alle soorten verdwijnen,' beaamt Willeke van den Hoek. 'Maar de soortenrijkdom neemt helaas nog wel steeds af. Er is sprake van nivellering in het vogelbestand. Van een paar soorten krijg je er steeds meer, en andere soorten sterven uit.'

'Ik weet niet of het zo erg is als er eens een vogel het loodje legt,' meent Berendien Spiers. 'Het zijn tenslotte ook een beetje iconen. Wat ik belangrijker vind, is dat de voorwaarden worden geschapen waaronder het mogelijk is dat soorten zich kunnen ontwikkelen. Zodat er ruimte komt voor verrassingen. Zoals die roerdompen van mijn zus.'

'Natuurbeheer kan veel goedkoper'

Het ontstaan van wetlands is onderdeel van het grotere proces van verlanding van open water. Dit begint met de groei van allerlei soorten waterplanten, die variëren met de plaatselijke voedselrijkdom. De begroeiing wordt dichter en dichter, en zo ontwikkelen zich wetlands.

Uiteindelijk leidt de verdergaande verlanding, zonder beheer althans, tot elzen- en berkenbos. Eigenlijk zou, meent Willeke van den Hoek, het huidige intensieve beheer van wetlands veel extensiever moeten kunnen. Als er relatief grote gebieden zouden zijn waar deze verlanding plaats kan vinden, in samenhang met een min of meer natuurlijk waterpeil en een goede waterkwaliteit, dan waren alle ontwikkelingsstadia voorhanden. 'De wetlands zullen uiteindelijk verbossen,' verduidelijkt Willeke van den Hoek. 'Als er echter regelmatig op andere plekken of op dezelfde plek nieuwe verlanding kan beginnen, dan is dat niet erg. In het versterde Nederland is dit echter niet de realiteit, en dus beheren we de schaarse wetlands intensief, bijvoorbeeld door maaien, plaggen en baggeren.

'Als we slechts de randvoorwaarden voor het bestaan van wetlands zouden realiseren, dan zou dat intensieve natuurbeheer een stuk minder nodig zijn. Het kan op die manier veel goedkoper.'

Voor meer informatie: willeke.vandenhoek@vogelbescherming.nl of bspiers@uwv.nl. Op www.moerasvogels.nl is een lijst te vinden met vele projecten ten behoeve van moerasvogels. Per project worden contactpersonen, literatuurverwijzingen, tips, succes- en faalfactoren vermeld.

Grote karekiet